

ІДЕЇ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ У 20-30 РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ В СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ ІНТЕРНАТНОГО ЗАКЛАДУ

У статті визначено поняття "статевого виховання" та виокремлено основні педагогічні ідеї статевого виховання у 20-30 роки ХХ століття, враховуючи вікові та індивідуальні особливості дітей, які можна використовувати в сучасній практиці виховної роботи школи-інтернату для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, при реформуванні державної системи опіки.

Проблема статевого виховання має історичний характер та обумовлена пануючою в суспільстві статевою мораллю. У сучасному українському суспільстві спостерігаються явища соціального сирітства, лібералізації статевого стосунку, статевої девіації у молодіжному середовищі, включаючи низький рівень психосексуальної культури та культури взаємин статей, які вимагають використання кращого педагогічного досвіду у сфері статевого виховання, зокрема в практичній діяльності шкіл-інтернатів, з метою формування особистості справжнього сім'янина серед вихованців та попередження повторного соціального сирітства.

За даними Державного комітету статистики України, кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, станом на 01.01.2009 року становила 103542 осіб. Незважаючи на пріоритетність сімейних форм опіки дітей-сиріт, більшість з них проживають та виховуються в державних закладах опіки. Незважаючи на те, що держава залучає численні матеріальні та людські ресурси до роботи в інтернатних закладах, ефективність усіх зусиль залишається невисокою: вихованці мають низький інтелектуальний, емоційний, соціальний розвиток, переважна більшість дітей-сиріт має проблеми, як адаптації до інтернатного закладу, так і поза його межами, включаючи отримання освіти, житла, робочого місця, створення та збереження сім'ї, виховання дітей.

Актуальність заявленої проблеми підтверджують рід соціологічних досліджень. Так, результати дослідження "Підлітки груп ризику: доказова база посилення відповіді на епідемію ВІЛ в Україні", проведене в рамках проекту "Профілактика ВІЛ-інфекції серед підлітків груп ризику в Україні та Південно-Східній Європі" впродовж 2007-2008 років, свідчать, що статева поведінка дітей, що живуть або працюють на вулиці, характерна раннім початком статевого життя. Більше трьох чвертей (76%) з тих, хто мав сексуальний досвід, набули його до 15 років. Середній вік дебюту становить 13 років [1: 86]. Тематичне дослідження "Причини інституціоналізації і майбутнє молодих людей, які залишають заклади державної опіки", проведене на замовлення Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ) Українським інститутом соціальних досліджень, доводить, що у вихованців інтернатних закладів спостерігаються ранні сексуальні стосунки, сексуальне насильство, одностатеві сексуальні стосунки, невміння налагоджувати сімейні взаємини [2: 28].

Російські вчені Г. М. Прихожан і Н. М. Толстих, вказують на "гіперсексуальність" вихованців інтернатних закладів, що виявляється в ранньому прагненні до статевого контакту, змінністю сексуальних партнерів, пояснюють її не тим, що в них статево-біологічно є більш сильним, чи що в дітей не сформовані необхідні внутрішні заборони, табу. Вони вважають: "У підлітків із інтернату до моменту статевого дозрівання часто не спостерігається психологічних новоутворень – інтересів, цінностей, морально-етичних почуттів, – котрі могли б по силі і значимості конкурувати з статево-біологічним потягом, що прокинувся. Не опосередкований культурними, психологічними структурами, статево-біологічний потяг стає "некультурною" потребою, абсолютно домінуючою через відсутність конкуренції [3: 207]. Схожу думку висловлюють педагоги-практики, які відмічають, що основні проблеми у підлітковому віці пов'язані з сексуальною поведінкою вихованців. За їх словами, вихованці рано починають статево-біологічне життя, часто опиняються втягненими в сексуальні злочини, турбота про свій зовнішній вигляд у багатьох, особливо у дівчат, проявляється у підкресленні своєї сексуальності [3: 204].

Ретроспективний погляд дозволяє відзначити актуальність і значущість педагогічних ідей у сфері статевого виховання в період становлення нової педагогічної парадигми для сучасної інтернатної педагогіки.

Аналіз наукової літератури дозволяє зазначити, що проблему статевого виховання на сучасному етапі вивчають такі вчені, як: Г. П. Бондар, О. В. Василенко, Л. Я. Верб, Т. В. Говорун, С. А. Изгорев, Д. Н. Ісаєв, В. Е. Каган, Д. В. Колесов, В. П. Кравець, Т. В. Кравченко, Л. Ф. Кулікова, Л. М. Олійник, П. Ф. Постолатьєв, Л. І. Санюкевич, Л. І. Слинко, О. М. Шарган; питанням статевого виховання у 20-30 роки ХХ століття присвячені праці А. А. Єфімова, А. С. Макаренка, М. М. Рубінштейна, І. С. Симонова, Л. Я. Сосюри, А. І. Успенського, Б. В. Цуккера; особливості виховної роботи в

інтернатних закладах висвітлюються в роботах Т. В. Говорун, І. А. Горчакової, Д. Т. Гошовської, Н. М. Касьянової, О. М. Кікінежді, Н. М. Кригіної, В. С. Мухіної, А. М. Прихожан, В. А. Пушкар, Г. В. Сім'ї, Н. М. Толстих, В. Р. Шмідта, Р. А. Юнусової, Т. І. Юферевої.

У контексті нашого дослідження особливу цінність представляють дисертаційні роботи Т. В. Кравченко "Статеве виховання школярів у вітчизняній педагогічній теорії та практиці 20-30 років ХХ століття" та Е. М. Черепової "Моральна підготовка учнів до сімейного життя в теорії та практиці радянської школи (1917-1977)". Звернення вчених саме до цього періоду дозволяє на основі аналізу вітчизняного історико-педагогічного досвіду виділити ідеї та педагогічні підходи до статевого виховання. Так, Т. В. Кравченко виділила науково-практичний досвід статевого виховання школярів досліджуваного періоду, який полягає в тому, що на його основі з позицій сьогодення важливим є спрямування роботи на:

- об'єднання зусиль педагогів, учителів-практиків, батьків щодо розв'язання завдань статевого виховання;
- дотримання норм шлюбно-сімейних стосунків, формування в молоді орієнтації на шлюб, сім'ю та усвідомлене батьківство;
- підвищення рівня загальної моральності у дітей та молоді, зокрема й у статевій поведінці;
- використання в сучасній виховній практиці форм роботи щодо статевого виховання у контексті народно-педагогічної традиції [4: 16].

Ученим доведено, що завдання статевого виховання школярів у 20-30 рр. ХХ століття реалізовувалися сім'єю, школою та громадськими організаціями. У сім'ї виховання культури міжстатевої поведінки хлопчиків та дівчаток визначалося, з одного боку, релігійно-християнською традицією, родинно-побутовою культурою, національно-етнічною обрядовістю, а з іншого – руйнацією патріархальних відносин внаслідок пролетаризації сім'ї, процесів емансипації, піднесення ролі жінки в суспільстві, що істотно змінювало усталені стереотипи статевої соціалізації та ідентифікації.

Враховуючи кращі традиції радянської школи, Е. М. Черепова розглядала проблему статевого виховання через призму моральності. Вона писала: "Теорія моральної підготовки учнів до сімейного життя в різні історичні періоди побудови радянської школи розвивалися з різною інтенсивністю. У 1917-1931 роках у відповідності з ленінським вченням про комуністичну мораль руйнувалися старі уявлення про сім'ю, про положення жінки в суспільстві, про відносини між батьками та дітьми. У передвоєнні і перші післявоєнні роки школа накопичувала цінний досвід формування в учнів моральних основ сімейного життя як в процесі викладання окремих навчальних предметів, так і в позакласній роботі" [5].

Період 20-30 років ХХ століття характеризується активним науковим пошуком у дослідженні проблеми статевого виховання дітей та підлітків, його історико-педагогічний аналіз дозволяє звернутися до кращих теоретичних та практичних напрацювань, проте в науковому просторі ще залишаються не виділені основні положення, які можуть лягти в основу виховної роботи інтернатного закладу.

Тому метою статті є виокремлення педагогічних ідей статевого виховання у 20-30 роки ХХ століття, враховуючи вікові та індивідуальні особливості дітей, які можна використовувати в сучасній практиці виховної роботи школи-інтернату для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, при реформуванні державної системи опіки.

Слідуючи культурі наукового пошуку, розпочнемо з короткого аналізу поняття "статевого виховання". Педагогічна наука довгий час розглядала статеве виховання і підготовку учнівської молоді до сімейного життя як синоніми, і лише завдяки ґрунтовним дослідженням В. П. Кравця було з'ясовано місце статевого виховання поряд з статевою просвітою та сексуальною культурою, як складових сексуально-інтимної підготовки, в загальному процесі становлення сім'янина. В. П. Кравець визначає поняття "статеве виховання" як "організований і цілеспрямований процес формування в дітей, підлітків і молоді розумного, здорового ставлення до сексуальності, репродуктивного здоров'я і сексуальних стосунків, гетерогенної сексуальної орієнтації та адекватної їм сексуальної поведінки" [6: 8]. Досить цікавим є погляд Л. М. Олійник, яка його тлумачить як "процес систематичного, свідомого спланованого впливу на формування статевої свідомості і поведінки дітей, складова частина виховного процесу, що забезпечує правильний статевий розвиток дітей та молоді та оволодіння нормами взаємин з представниками протилежної статі, а також правильне ставлення до питань статі" [7: 5].

Акцентуючи увагу на повсякденній підготовці майбутніх чоловіка і жінки до виконання подружніх і батьківських ролей, Т. В. Говорун і О. М. Шарган, підкреслюють, що статеве виховання полягає в оволодінні хлопчиком чи дівчинкою нормами статевої поведінки (моральними, гігієнічними, естетичними) і культурою міжстатевих взаємин.

Інший погляд на дане поняття демонструє Д. В. Колесов, розуміючи під ним процес, направлений на вироблення якостей, рис, властивостей, а також установок особистості, що визначає корисні для суспільства відносини людини до представників іншої статі. Важливою ідеєю вченого є формування відповідних якостей особистості, необхідних для щасливого сімейного життя.

Цікавим є визначення статевого виховання Д. Н. Ісаєва і В. Е. Кагана, які розглядають його як "процес систематичного, свідомого..., здійснюваного..., спрямованого впливу на психічний і фізичний розвиток хлопчика (чоловіка) і дівчинки (жінки) з метою оптимізації їх особистісного розвитку і діяльності в усіх, пов'язаних з взаєминах статей, сферах життя" [8: 56].

Важливе значення для нас має думка вчених (Т. В. Говорун, С. А. Ізгоров, П. Ф. Постолат'єв, О. М. Шарган) про відповідність статевого виховання вимогам соціуму на певному історичному етапі. Поступове входження дитини в суспільні відносини як представника певної статі можливе за умови інтеріоризації соціальних норм у сфері культури взаємин статей. Так, С. А. Ізгоров статево виховання розглядає як здійснення обґрунтованих заходів, направлених на оптимальний психосексуальний розвиток дітей, підлітків і молоді, виховання в них правильного відношення до питань статі у відповідності з вимогами суспільства. Переважна більшість дослідників наголошували на необхідності враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей у процесі їх статевого виховання.

Статеве виховання науковцями розглядається у єдності всіх напрямків загального виховання всебічної та гармонійної особистості сім'янина, підкреслюючи вагомість морального аспекту. На думку педагога Л. І. Санюкевича, статеве виховання – це цілеспрямований педагогічний вплив, що сприяє формуванню красивих взаємовідносин осіб різної статі, вихованню високоморальних відносин між хлопчиками та дівчатками, юнаками і дівчатами, чоловіками та жінками.

Більшість учених розглядають статеве виховання як цілеспрямований, свідомий, систематичний процес. Проте, на що саме він повинен бути направлений, погляди науковців виявилися різними: на формування якостей (Г. П. Бондар, Д. В. Колесов); оволодіння нормами статевої поведінки (Т. В. Говорун, В. П. Кравець); виховання культури взаємин статей (Л. І. Санюкевич, О. В. Василенко); виховання правильного відношення до питань статі (С. А. Ізгоров, Л. М. Олійник). Поступове входження дитини в суспільні відносини як представника певної статі можливе за умови інтеріоризації соціальних норм у сфері культури взаємин статей.

Враховуючи обмежені рамки статті, виділимо основні педагогічні ідеї статевого виховання провідних педологів 20-30 рр. ХХ століття, які можна використовувати в сучасній практиці виховної роботи школи-інтернату для дітей-сиріт.

1. Ідея єдності анатомо-фізіологічних, психогігієнічних та соціальних аспектів статевого виховання та статевої просвіти, враховуючи вікові особливості дітей. Досить дискусійним серед педагогів було питання статевої просвіти: з якого віку слід її починати? Як і що розповідати дітям? Одні виступали проти її у дошкільному та молодшому шкільному віці (А. С. Макаренко, М. М. Рубінштейн), інші (А. А. Єфімов) навпаки, наголошували на необхідності проводити такі бесіди, враховуючи вікові особливості дітей. Так, А. С. Макаренко говорив: "Правда, дитина часто запитує про те, звідки беруться діти, але з цього що дитина зацікавлена цим питанням, не витікає, що в ранньому дитинстві їй все потрібно пояснити до кінця... ніякого особливого інтересу до статевих питань у дитини немає і не може бути. Такий інтерес виникає тільки в період статевого дозрівання, але до цього часу зазвичай нічого таємничого в статевому житті для дитини вже немає" [7: 105-106]. Підтримуючи позицію А. С. Макаренка, М. М. Рубінштейн рішуче висловлювався проти спеціального уроку в школі, присвяченого питанням статі. Він писав: "Усі необхідні і можливі дані повинні даватися непомітно, супутньо. Такий шлях є особливо природним для сучасної школи з її комплексним викладанням; необхідно, щоб ці відомості увійшли в загальну суму інших знань і не склалися б для дітей в особливу статево просвіту, тим більш з "наочним" викладанням в формі картинок і т. п. ... ми заперечуємо проти особливої, спеціальної просвіти в тій формі, що відповідає на питання, якого при нормальних умовах ще не існує" [9: 87-88]. Іншої позиції підтримувався А. А. Єфімов: "Коли дитина добре ознайомилася з розмноженням у тварин, їй не видається дивним, що й у людини діти з'являються таким же способом. Коли дитину буде підготовлено, щоб правильно розуміти значення вагітності й родива, то вже не буде рації видумувати для неї науки про чорногузів або янголів, що приносять дітей" [10: 16]. У процесі статевого виховання дітей-сиріт потрібно враховувати особливості, що впливають із вікових і психофізіологічних закономірностей розвитку депривованої особистості, а саме:

– деприваційна ретардація (об'єктивне відставання більшої частини вихованців у своєму розвитку за основними показниками – фізичним, інтелектуальним, психічним тощо), що зумовлюється відсутністю безумовної материнської любові;

– наявність у частини дітей-сиріт уроджених і набутих особистісних патологій, що ускладнюють процес формування особистості сім'янина, зокрема: відсутність міцної прихильності до значущого дорослого; підвищене почуття тривожності, орієнтація на ворожість соціуму;

швидкі зміни настрою; схильність до афективної поведінки; схильність до вживання психоактивних речовин; погана спадковість (через наркоманію, алкоголізм, психічні захворювання батьків), що впливає на стан здоров'я;

– несформованість у вихованців образу Я, зокрема образу "Я-сім'янин" через відсутність досвіду проживання в сімейному середовищі, або наявності негативного такого досвіду; особливе утворення – групове інтернатівське почуття "Ми"; Це, у свою чергу, спричиняє невизначену гендерну ідентичність, яка ускладнює процес підготовки вихованців інтернатних закладів до сімейного життя;

– наявність у частини учнів шкіл-інтернатів особливого соціально-духовного статусу – "той, хто втратив", який характеризується відчуттям покинутості, страху, самотності, особистісної неповноцінності, що породжує внутрішні конфлікти та захисну реакцію у вигляді агресивності, задиркуватості, брутальності, лихослів'я, втрати самоконтролю тощо.

2. Ідея організації спільних видів діяльності хлопчиків та дівчаток у формуванні культури взаємин статей (навчання, виховання, праці, спорту, творчості), що сприяє встановленню дружби і товариськості між ними. Л. Я. Сосюра зауважує: "Спільне навчання має велике значення в питанні про статево виховання. Воно є одним з кращих засобів для того, щоб повести статевої розвиток особистості по правильному шляху, завдяки тому, що діти безперервно і непомітно впливають один на одного. Просто і безпосередньо підходять діти різної статі один до одного, і відносини їх набувають природний і нормальний характер. Дівчата стають більш самостійними, а в поведінці хлопців зменшується різкість і грубість, зникає з їх вуст зневажливе слово "дівка". Поступово, завдяки спільному вихованню розвивається повага один до одного і почуття товариства [11: 25-26].

Як справедливо підкреслив А. І. Успенський, праця – інтелектуальна та цікава – є одним з кращих засобів боротьби з зайвою статевою енергією. В інтернатному закладі спільним є проживання та навчання дітей різної статі, тому у виховній роботі потрібно робити акцент на вихованні культури взаємин статей у процесі спільної діяльності.

Діагностика рівня підготовленості вихованців інтернатного закладу до сімейного життя свідчить про те, що більшість з них має низький рівень культури взаємин статей та високий рівень агресивності. Спостерігаючи за відносинами у батьківській сім'ї, на вулиці, переважно негативного характеру, вихованці у побудові образу справжньої жінки та чоловіка, матері та батька відштовхуються від негативних рис. Тому в процесі виховання дітей-сиріт необхідно формувати позитивну модель статевої поведінки. Організація спільного проживання та навчання дітей-сиріт різної статі вимагає виховання культури взаємин статей у повсякденному житті інтернатного закладу. Навіть такі, на перший погляд незначні, ситуації як допомога дівчатам у винесенні зібраного листя з подвір'я, пропуск їх у дверях, під час руху по сходах, спільне прикрашання актового залу до святкового заходу, підтримка у ході спортивних змагань тощо повинні бути використані вихователями у привчанні до правильної ролі поведінки, розвиваючи якості жіночості та мужності у вихованців.

В умовах інтернатного закладу для дітей-сиріт організація спільних видів діяльності хлопчиків та дівчаток у формуванні культури взаємин статей може виявлятися в кількох моментах:

– виховання культури відносин статей на основі ініціативи, самодіяльності й всебічного розвитку особистості під час проведення змістовного дозвілля у формі підліткового клубу "Я і ти", де кожен вихованець є творцем і актором;

– використання виховного потенціалу класних годин з метою проведення варіативного циклу етичних бесід, дискусій, відеолекторію з проблем взаємовідносини хлопців та дівчат, культури їх міжособистісного спілкування;

– сприяння розвитку товариськості та дружби між хлопцями та дівчатами у процесі спортивних змагань, конкурсів, благодійних акцій, ролевих ігор, танців, спільних інтересів;

– формування культури відносин статей у процесі ознайомлення з творчістю відомих письменників, художників, режисерів та сприяння власному творчому баченню цих відносин (написання віршів, сценарію, розповіді, ознайомлення з технікою графіті тощо);

– залучення старшокласників до організації та координації спільних дій під час благоустрою на території школи-інтернату, туристичних походів, виїздів до табору відпочинку на море тощо.

3. Ідея індивідуального та диференційованого підходу до дівчат та хлопців у процесі статевого виховання та статевої просвіти. Учені особливого значення у статевої просвіти надавали індивідуальному підходу. Слушною є думка Л. Я. Сосюри про те, що в цьому питанні не можна виробити шаблону, до кожної дитини необхідно підходити індивідуально, використовуючи різноманітні життєві ситуації у контексті ознайомлення з загальними законами природи.

І. С. Симонов зазначав, що "роз'яснення явищ статевого життя людини робиться індивідуально, а не перед цілою дитячою аудиторією певного вікового складу" [12: 54]. М. М. Рубінштейн підкреслювала, що "те, що підходить одному, може виявитися зовсім непридатним для іншого" [9:

48]. Учений переконаний, що окрема просвіта (для хлопчиків та дівчаток) необхідна не тільки для збереження природного почуття сором'язливості, моральності і здоров'я, але й тому, що і підхід і переживання тут різні [9: 92].

Як показує практика інтернатного закладу, вплив особистості вихователя (погляди, знання, почуття, особистий приклад у сімейному житті) на формування вихованця як майбутнього чоловіка/батька та майбутньої дружини/матері значно зменшується у зв'язку з частою зміною вихователів, відсутністю диференційованого підходу, враховуючи значну кількість дітей-сиріт. Тому ідея індивідуального та диференційованого підходу має особливе значення, враховуючи сучасну виховну парадигму – особистісно-орієнтоване виховання. Змістовно наші позиції близькі з думкою Н. С. Тимошук, яка під особистісно-орієнтованим вихованням розуміє "цілеспрямований і свідомо здійснюваний процес особистісної, суб'єкт-суб'єктної взаємодії вихователя і вихованця, спрямований на створення соціокультурного середовища для саморозвитку і самостворення особистості як суб'єкта активної діяльності та суспільних відносин, здатного до самовизначення, самореалізації і самовдосконалення" [13].

У найбільш широкому розумінні особистісно-орієнтований підхід виступає як етико-гуманістичний принцип взаємин вихователів та вихованців. Провідними вважаються цінності, що складають внутрішню основу особистісного розвитку дитини-сироти. Враховуючи, що для абсолютної більшості дітей, що проживають та виховуються в інтернатному закладі, сім'я є основною життєвою цінністю, вихователі повинні проявляти особливий педагогічний такт під час спілкування з підопічними. Методологічно важливим є розуміння того, що з позицій індивідуально-орієнтованого підходу в умовах інтернатного закладу формується особистість, що зазнала різних видів депривації, делікатне втручання у процес її розвитку та становлення як майбутньої жінки/матері, майбутнього чоловіка/батька потребує цілеспрямованого вивчення особистої справи (знання відомостей про батьків та інших родичів, специфіку їх взаємин), індивідуальних та вікових особливостей, удосконалення форм та методів діагностики рівні особистісного розвитку, прогнозування й корекцію негативних новоутворень.

4. Ідея спільної координації сім'ї, школи та громадських організацій у статевого вихованні. Більшість педагогів вважали, що статева просвіта в невідготовлених батьків та педагогів може підштовхнути до збудження зайвого інтересу до статі, тому акцентували увагу на взаємодії сім'ї, школи та громадських організацій, наголошуючи на потребі спеціальної підготовки педагогічних кадрів та підвищення рівня педагогічної культури батьків у статевого вихованні.

Діти-сироти, що зростають в умовах інтернатного закладу, як правило, в цьому ж закладі і отримують освіту. Відсутність батьків або їх аморальний спосіб життя не дає можливість використовувати виховний потенціал сім'ї, тому ми вважаємо, що необхідно використовувати інститут хрещених батьків. Ідеї М. Г. Стельмаховича про роль хрещених батьків у громадському вихованні дітей, висловлені в його педагогічних творах, для нашого дослідження становлять практичний інтерес. Багато з них можуть і навіть повинні виступати в якості рекомендацій, якими необхідно керуватись при підготовці справжнього сім'янина. Учений зазначав, що хрещений батько (чоловік, який бере участь в обряді хрещення в ролі так званого духовного отця) і хрещена мати (жінка, яка бере участь в обряді хрещення в ролі так званої духовної матері) допомагають рідним батькам у вихованні дитини (хрещеника) до моменту створення ним власної сім'ї, що відображається у різних звичаях, ритуалах, обрядах [14: 146]. Православна традиція хрестити дітей має глибоку соціальну основу. Як показує практика, більшість дітей-сиріт не мають хрещених батьків, які можуть виконувати функції духовних наставників. Використання в сучасних умовах інституту хрещених батьків у формуванні особистості сім'янина вихованців інтернатного закладу передбачає: по-перше, залучення активних представників громади до виховання конкретної дитини; по-друге, перебування дитини в сімейному оточенні хрещеної матері та хрещеного батька; по-третє, підтримка дитини після виходу з інтернату. У практиці інтернатних закладів уже використовується і підтримується бажання окремих членів громади брати вихованців на вихідні та святкові дні, канікули, проте, на наш погляд, це не забезпечує винятковості відносин між дорослим та дитиною. Так, хрещені батьки зобов'язані перед Богом та суспільством виховати саме цю дитину, допомогти їй увійти в доросле життя і стати повноцінним громадянином, а дитина буде чекати на зустріч саме з цими людьми, цінувати їх за любов та підтримку. Бажано, щоб кожен дорослий вихованець інтернатного закладу прийняв цю почесну роль хрещених батьків по відношенню до інших дітей-сиріт.

У зв'язку з цим Законом України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування" № 2342-IV від 13.01. 2005 р. у статті 39-5 наголошено, що центральні органи виконавчої влади у сфері культури, освіти і науки, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування забезпечують постійне удосконалення форм і методів індивідуальної виховної роботи з підготовки до самостійного та сімейного життя випускників закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування,

забезпечують участь випускників закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в самодіяльних творчих колективах, гуртках образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва з метою їх морально-естетичного та фізичного розвитку. Значну роль у цьому процесі мають відігравати центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та інші державні та громадські організації.

5. Ідея статевої стриманості. Так, І. С. Симонов впевнений, що необхідно навіювати думку про повне статеве утримання. Він говорив: "Необхідно навіювати молоді, що утримання не шкідливе, а навпаки, корисне, що, уникаючи позашлюбних статевих зносин, вона збереже в чистоті високий ідеал любові до жінки і не буде хворіти венеричними захворюваннями" [12: 47]. А. І. Успенський, виступаючи проти ранніх статевих зносин, підкреслював, що "до того часу, поки організм остаточно подорослішає і сформується, до того часу, поки статеві зносини стануть повністю не шкідливими, до цього часу безумовно необхідно статеве утримання" [15: 35]. М. М. Рубінштейн писав: "Виховання статевої недоторканості до відомої пори, так названої цнотливості, є одна з необхідніших завдань статевого виховання" [9: 52].

Переключення статевої енергії вихованців інтернатного закладу можливе шляхом залучення їх до навчальної, творчої, спортивної, трудової, дозвілленої діяльності. Враховуючи значні прогалини в навчанні, швидку втомлюваність, нездатність довго концентрувати увагу на будь-якому виді діяльності, невпевненість у своїх силах, часті зміни настрою важливим є пробудження інтересу до життя у всіх його проявах. Особливим успіхом у вихованців користується спортивна та дозвіллена діяльність, які потрібно наповнювати виховним змістом у сфері високоморальних взаємин статей.

Відсутність статевого самоконтролю приводить до невідповідних статевих відносин, сексуальних відхилень, розбещеності, насильства, за які особа несе не тільки моральну, а й правову відповідальність.

Таким чином, проведені дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1. Проблема використання педагогічних ідей статевого виховання у 20-30 роки ХХ століття в сучасній практиці виховної роботи школи-інтернату для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування має актуальний характер. Ураховуючи низький рівень психосексуальної культури вихованців та культури взаємин статей, ранній початок статевого життя, статеві девіації, статеве виховання є важливим аспектом підготовки вихованців до сімейного життя з метою уникнення ситуації повторного соціального сирітства.

2. Засвоєння статево-рольових моделей поведінки, формування якостей, необхідних у майбутньому сімейному житті, усвідомлення подружніх та батьківських ролей краще відбувається в сприятливих сімейних умовах. Проте, діти які з різних причин виховувалися поза межами сімейного середовища, або мають негативний досвід сімейних стосунків у процесі підготовки до дорослого сімейного життя особливо потребують допомоги кваліфікованих спеціалістів, які у виховній роботі спираються на провідні педагогічні ідеї в галузі статевого виховання, зокрема в зазначений період.

3. Важливими методологічними та теоретичними положеннями інтернатної педагогіки у сфері статевого виховання є педагогічні ідеї: єдності анатомо-фізіологічних, психогігієнічних та соціальних аспектів статевого виховання та статевої освіти, враховуючи вікові особливості дітей; організації спільних видів діяльності хлопчиків та дівчаток у формуванні культури взаємин статей; індивідуального та диференційованого підходу до дівчат та хлопців; спільної координації сім'ї, школи та громадських організацій; статевої стриманості.

Перспектива подальшого наукового пошуку проблеми статевого виховання потребує її розгляду в працях класиків педагогічної науки П. П. Блонського, А. С. Макаренка, Г. Г. Ващенко, С. Ф. Русової.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Підлітки груп ризику: доказова база посилення відповіді на епідемію ВІЛ в Україні: аналіт. звіт / ЮНІСЕФ, Укр. ін-т соц. дослід. ім. О. Яременка. – К. : К.І. С., 2008. – 192 с.
2. Причини інституціалізації і майбутнє молодих людей, які залишають заклади державної опіки: Тематичне дослідження проведене Українським інститутом соціальних досліджень. – К. : 2001. – 48 с.
3. Прихожан А. М. Психология сиротства / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2005. – 400 с.
4. Кравченко Т. В. Статеве виховання школярів у вітчизняній педагогічній теорії та практиці 20-30 років ХХ століття: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01. – Кіровоград, 2009. – 20 с.
5. Черепова Э. М. Нравственная подготовка учащихся к семейной жизни в теории и практике советской школы (1917-1977): автореф. дис. на присвоение научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Э. М. Черепова. – М., 1976. – 22 с.
6. Кравець В. П. Статеве соціалізація дітей і підлітків: закономірності та гендерні особливості. Монографія / Володимир Петрович Кравець. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – 476 с.
7. Макаренко А. С. С любовью и тревогой: сб. / Сост., вступ. ст., прим. А. К. Романовского, А. Т. Губко. – К. : Изд-во УСХА, 1989. – 368 с.

8. Исаев Д. Н. Половое воспитание детей: Медико-психологические аспекты / Д. Н. Исаев, В. Е. Каган. – 2-е изд. – Л. : Медицина, 1988. – 157 с.
9. Рубинштейн М. М. Половое воспитание с точки зрения интересов культуры. – М., 1926. – 126 с.
10. Єфімов А. А. Як з'ясувати дітям статево питання. – Харків : Видавництво "Наукова думка", 1929. – 31 с.
11. Сосюра Л. Я. Половое воспитание детей (с рисунками). – Одесса : Кгигоиздательство "Светоч", 1926. – 32 с.
12. Симонов И. С. Школа и половой вопрос. 3-е исправленное и дополненное издание. – Петроград : Культурно-просветительное кооперативное товарищество "Начатки знаний", 1923. – 61 с.
13. Тимошук Н. С. Соціально-педагогічні умови особистісно орієнтованого виховання старшокласників у процесі позакласної роботи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання" / Н. С. Тимошук. – К., 2005. – 20 с.
14. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка / Мирослав Ігнатович Стельмахович. – К. : Радянська школа, 1985. – 321 с.
15. Успенский А. О. О вреде ранних половых отношений / Андрей Успенский. – Харьков : Издательство "Космос", 1927. – 51 с.
16. Олійник Л. М. Статеве виховання. Навчал. посіб. з питань здійснення статевого виховання дітей від народження до юнацького віку / Лія Миколаївна Олійник. – Миколаїв, 2009. – 112 с.
17. Цуккер Б. В. Физкультура и половой вопрос. 3-е испр. и допол. издание. – Харьков : Издательство "Вестник физической культуры", 1929. – 40 с.

Матеріал надійшов до редакції 15.02. 2010 р.

***Хархан Г. Д. Идеи полового воспитания в 20-30-х годах ХХ века
в современной практике интернатного учреждения.***

В статье определено понятие "половое воспитание" и выделены основные педагогические идеи полового воспитания в 20-30 годы ХХ века, учитывая возрастные и индивидуальные особенности детей, которые можно использовать в современной практике воспитательной работы школы-интерната для детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки, при реформировании государственной системы опеки.

***Kharkhan H. D. The Ideas of Sexual Education of 20-30-es of 20th century
in Contemporary Practice of Boarding Schools.***

In the article the definition "sexual education" is given and the basic pedagogical ideas of sexual education in 20-30 years of the 20th century, according to age-related and individual features of children are distinguished; these ideas can be used in modern practice of educative work of boarding schools for orphans, during reformation of the state system of guardianship.